

TAŞRALI BİR OZAN ORHAN ŞAİK GÖKYAY

Nuri PEKSÖZ

*“Sorun olmaz bizi yardım, ağyardan,
Ne çare namımız çoktan yitmiştir.
Yol üstü çeşmeler bakar kenardan,
Bizi bilen sular akıp gitmiştir.”*

Bu mısraların şairini yardım, ağyardan sorduk. Doksan iki yıllık bir ömür bizim için derin anlamlar yüklüydü. Gelenekte ömür adeta akıp giden bir suya benzetilir. “Bizi bilen sular akıp gitmiştir.” Sözünde bizim hayatımıza tanık olanlar, bizimle aynı yolda olanlar kastediliyor. Biz hayat yolculuğunu dostlarımızla, sevdiğimizle hatta hasımlarımızla tamamlarız. Dostlarımız bizi bilen sulardır. O sulara kendimizi seyrederek. Şair, adeta “unutulmanın” büyük dramını anlatır bize.

Taşralı bir ozan Orhan Şaik Gökyay. Filibe’den Anadolu’ya hicret etmiş Mehmet Cevdet Efendi’nin oğlu. 16 Temmuz 1902’de İnebolu’da dünyaya gelir. Dindar bir ailenin terbiyesiyle yetişir. Anadolu’nu irfanıyla beslenen şair, ileride bu kültür bağlamının kendisine kazandırdığı büyük zenginliği ifade eder.

Orhan Şaik Gökyay’ın ilk hocası, babası Mehmet Cevdet Efendi’dir. İyi bir eğitimci olan Mehmet Cevdet Efendi müteaddiyin bir insandır. Oğlunun doğumunda yazdığı bir not onun düşünce ufkunu bize adeta özetler niteliktedir.

“Oğlum Hüseyin Vehbi (Orhan Şaik Gökyay) 9 Rebiyülahir, sene 1320 Salı günü... Yüce Allah onu keremiyle iman, iyilik ve tuttuğu işlerde zaferle ve bol bir rızıkla rızıklandırısın. Çünkü yüce Allah (cc.)’ın bağışlaması ve rahmeti geniştir. Ve kendisini kâmil, bilgin, akıllı, abdestinde, namazında, dindar... Celal, Cemal ve İkrâm sahibi olan yüce Allah (cc.)’ın buyruklarını tutar, ulu peygamberin yolunda yürür, anasına ve babasına itaatli kılsın ve onun sonunu önünden hayırlı kılsın.” (Umay Kut, Orhan Şaik Gökyay, Kültür Bakanlığı yayınları)

Tanzimat Fermanıyla birlikte medeniyet krizi yaşayan Müslüman Türk aydını sürekli geri çekilen ve yıkılan bir imparatorluğun bütün sancılarını ruhunda hissetmiştir. Sadece madde planında gerçekleşmez yıkılışlar. İman ve ruh planında da büyük savrulular yaşanır. Osmanlı’ya hasta adam diyen Batılılar “aydınımız” için bu tespiti yapsaydı çok daha haklı çıkacaklardı. Evet, “aydınımız” inancını kaybediyordu. Beşir Fuat’la başlayan bu mürtedlik daha sonra birçok aydında iman-küfür ikilemini doğurmuş. Yenildikleri düşmana hayranlık; ardından kendi kimliğini inkâr ve kolektif aşağılık kompleksini getirmiştir. Ancak sağlam bir duruş sergileyenler müstesnadır.

Orhan Şaik Gökyay da böyle bunalımlı bir dönemde yaşamış bir şairdir. Art arda gelen savaşlar yenilgiler; kaybedilen topraklar, göçler Türk aydınına halkçı, memleketçi, hamasi bir üslupla yazmaya sevk etmiştir. Şairler, adeta bu acıları teskin eden şiirler yazmışlardır. Kurtuluş Savaşı’nda çocuk olan şair, ruhuna sinen bu vatanseverliği şiirlerine coşkun bir lirizmle aktarmıştır. Halk şiiri motifleriyle beslenen şiirinde “vatan sevgisi, gurbet, aşk” gibi temaları işlemiş “Bu Vatan Kimin?” şiiriyle tanınmıştır.

Kastamonu’da öğrenciyken okuluna gelen Mehmet Akif Ersoy’la tanışır. Yazdığı şiirlerden birini Akif’e gösterir. Mehmet Akif’in takdirini kazanır. Bu, onu motive eden önemli bir olaydır. Çok iyi hocalardan ders almıştır: Kastamonu İdadisinde, İsmail Habip Sevük; üniversitede Fuat Köprülü, Zeki Velidi Togan, Ferit Kam, Ali Ekrem Bolayır (Namık Kemal’in oğlu) ona hocalık yapmış dönemin önemli bilim adamlarıdır.

Bilim adamı, şair, eleştirmen ve iyi bir eğitimci olan Orhan Şaik Gökyay’ın hayatında sürekli bir gayret, azim ve sebat görürüz. Kâtiplik, Köy öğretmenliği, liselerde edebiyat öğretmenliği, idarecilik, üniversite hocalığı, Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişliği, Londra Kültür Ataşeliği gibi vazifeleri ifa etmiş bir vatanseverdir.

Öğrencilerinin tabiriyle o “muallim Bey”dir. 1922 yılında “Ben sevmeyi orda öğrendim.” dediği Giresun’un Piraziz nahiyesinde ilkokul öğretmenidir. Ücret almadan öğretmenlik yaptığı bu yılları Reşat Nuri’nin “Anadolu Notları”ndan “okuduğumuzda belki “köy öğretmenliğini o günün Anadolu’sunu daha iyi anlarız. Yine Cahit Külebi’nin “Köy Öğretmenleri” şiirinde adeta Anadolu’yu yaşarız.

*Yurdumuz uçsuz bucaksız..
Gökte yıldız kadar köylerimiz var.
Ama uzak ama harap ama garipsi;
Alın benim gönlümden de o kadar...*

*Uçsuz bucaksız köylerimizde kuşlar gibi,
Her sabah çocuklar size uçar.
Ama küçük, ama büyüyen, ama güleç;
Alın benim gönlümden de o kadar...*

Orhan Şaik Gökyay'ı Samsun, Balıkesir, Kastamonu, Malatya, Edirne, Ankara, Eskişehir, Bursa gibi illerimizde çalışmış çok başarılı bir muallim olarak görürüz. Anadolu insanı kendi irfanına, inanç ve değerlerine aykırı davranan batıcı ve Marksist öğretmenlere müellim (elem verici) derken gerçekten insan yetiştiren, liyakat sahibi olanlara “Muallim Bey” diyordu.

Bursa Lisesi'nde çalıştığı yıllarda “Bu Vatan Kimin” şiirini yazmış, Dede Korkut Hikâyelerini burada baskıya hazırlamıştır. Ahmet Hamdi'nin “Beş Şehir” adlı eserindeki Bursa, Orhan Şaik Gökyay'ın da en çok sevdiği şehirlerimizdendir. Daha sonra Konservatuar müdürlüğü yapan şair buradaki görevinde de çok verimli olmuş burada “Konservatuar Marşı”nı yazmıştır. Ardından 1944 yılındaki meşhur “İrkçılık, Turancılık” davası, tabutluklar işkenceler...

Öğretmenleri en iyi tanıyanlar öğrencileridir. Bu tarihi olayı Orhan Şaik Gökyay'ın öğrencilerinden A.Vedat Alpaslan'ın bakış açısıyla sunalım: “Ankara'daki Konservatuar Müdürlüğü'nden Galatasaray'a geliyordu. Hükümetle bazı sorunları olmuştu. Türk Milliyetçiliğinin bayrak adamı olarak tanınıyordu. O zaman da liderlerin etrafında bir garip tipler vardı. Rahatsız olmuşlardı. Devrin alacakaranlık siyasi hayatında pırıl pırıl fikir adamlarına yer yoktu. Görevinden alınmış, uzun sorgulara maruz kalmış ve işsiz bırakılarak yıldırılmaya çalışılmıştı. Orhan Şaik Hoca'nın hem kendisi, hem de arkadaşları için çok acı çektiği söyleniyordu. Bizler için inançları uğruna mücadele etmek, dostluk ve arkadaşlık en çok saygı duyulması gereken fikirlerdi. Gençliğimizin bütün heyecanı bu haksızlığa isyan etmiştik. Millete mâl olmuş bir Vatan Şairine, bir fikir mücahidine reva görülen bu durum içlerimizi kinle doldurulmuş ve onu hemen sevmiştik.” (Orhan Şaik Gökyay, Günay Kut, Kültür Bakanlığı yayımları.)

Bu on bir aylık mahkûmiyetten sonra berat etmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından göreve dönmesi bir süre engellenmiştir. Daha son öğretmenlik görevine çok sevdiği öğrencilerine kavuşur. Mutlu bir evliliği olmasına karşın çocuğu olmayan Orhan Şaik bu çocuk özlemini öğrencileriyle gidermiş, onlarla kalıcı dostluklar kurmuştur.

Bir hayata bakarken amacımız kimseyi yüceltmek değildir. O hayatı doğru okumaktır. Her dönemin kendine mahsus bir zihniyeti vardır. Orhan Şaik de bazen bu rüzgârlarda savrulmuş, yukarıda vurguladığım kırılmalardan o da etkilenmiştir. Buna zor zamanda aydın olmak diyebiliriz. Eserlerinde kültürel duyarlılık açıkça görülürken, derin analizler bulmak zordur. Eleştirmen olarak özel yaşamının aksine oldukça sert bir üslubu vardır. Destursuz Bağa Girenler adlı eserinde döneminin önemli akademisyenlerini (Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, Nihat Sami Banarlı vb.) eleştirmiştir. Özellikle eski Türkçe metinlerin sadeleştirilmesi konusunda önemli uyarılarda bulunur. Türkçe sevgisiyle dolu olan yazar bu konuda çok titizdir. Eleştirileri daha çok “dil yanlışları” üzerinedir.

Orhan Şaik Gökyay toplum hafızasında daha çok şiirleriyle yer etmiş bir değer olarak her zaman “yardan ve ayardan sorulacaktır.” Ancak şiiri biraz küstürmüş gibidir. Gençlik yıllarında şiire gösterdiği ihtimamı ileri yaşlarında pek gösterdiği söylenemez. Akademik bilgiyi önceleyen bir tutum içinde olmuştur. Köroğlu ve Karacaoğlan gibi halk şiirimizin ustalarından etkilenmiştir. Şiirlerini okuyanlar bu etkiyi hemen fark ederler.

*Bre koç yiğitler, bre kocalar,
Bir destan söyleyim, divan kurulsun!
Böylesi destanı almaz heceler,
Meydansazlarına meydan verilsin!*

Milli edebiyatla başlayan halk diline yakın heceyle söyleyiş tarzında başarılı olmuş şairlerimiz bir dönem toplumu teskin eden şiirleriyle edebiyat tarihimizde bir değer olarak yer bulmuştur.

Orhan Şaik de bu değerlerden biridir.